

середовищі засуджених і персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу.– С. 8-10.

2. Гречко Т. ((2009), Сутність і психологічні особливості впливу негативних психічних станів / Збірник наукових праць. Серія «Педагогічні та психологічні науки» / гол.ред. Л. Романишина . – Вип. 51 Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, – С. 130-134.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

УДК 159.953.2

Хібовська Лілія Віталіївна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Розлад аутистичного спектру (РАС) є одним з найскладніших порушень психічного розвитку дитини, за якого передусім спостерігаються розлади пізнавальних процесів, що призводять до виникнення труднощів у навчанні та комунікації.

Актуальність цієї проблеми в тому, що з кожним роком дітей із РАС стає дедалі більше. І ця статистика є невтішною не лише на теренах України, але й у всьому світі. Сенсорно-пізнавальний розвиток – це складний комплексний феномен, що охоплює розвиток чуттєвого досвіду й пізнавальних процесів (різних форм орієнтації дитини в навколишньому світі, в самій собі) і регулюють її діяльність, важливим проявом цього напряму розвитку є адаптація дитини в довкіллі, становлення її соціально-побутових навичок.

Педагоги та психологи стикаються з великою кількістю проблем під час роботи з дітьми з РАС. Щоб подолати ці труднощі, необхідно розуміти особливості пізнавального розвитку у такої категорії дітей та, виходячи з цих особливостей, формувати нові знання та навички.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми розвитку дітей з РАС досліджувалися раніше багатьма педагогами та психологами та й зараз вони продовжують привертати увагу зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких: Р. Шрам, Дж. Хіл, Б. Мауген, Т. Делані, М. Лінч О. Мелешкевіч, Ю. Ерц, О. Стребелева, Л. Нурієва, Д. Шульженко, Н. Базима та багато інших. Для дітей з РАС важливе значення має психологічна корекція, основи якої розробили К. Лебединська, О. Нікольська, В. Лебединський, Р. Ульянова та інші

вчені. Дослідниця Дж.Айрес у своїй книзі «Дитина і сенсорна інтеграція» робить основний акцент на розвиткові сенсорної сфери у дітей з РАС.

Що ж стосується останніх досліджень, то свою увагу на даній проблемі зосереджували багато науковців. Т. Скрипник присвятила свою монографію феноменології аутизму. К. Островська розкрила у своїй роботі основні проблеми психологічної допомоги дітям з РАС. В.

Тарасун розробив навчальний посібник щодо концепції розвитку, навчання та соціалізації дітей з аутизмом. Д. Шульженко у своїх працях дуже доцільно описує генезис понять і категорій аутизму.

О. Хаустов у своїй науковій статті розкриває основні шляхи організації навколишнього середовища для соціалізації та розвитку комунікації у дітей з розладами аутичного спектру.

Мета наукової публікації: розкриття особливостей розвитку пізнавальної сфери у дітей із розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнавальний процес – психічний процес, за допомогою якого людина пізнає світ. Пізнавальна діяльність – це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності. Вона складається із серії пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення та мовлення (Шульженко Д.І., 2009).

У дітей з РАС зазвичай уже до трирічного віку стають помітними неврологічні розлади, що впливають на комунікативні здібності дитини, здатність розуміти мовлення, гратися та спілкуватися з однолітками; також можуть спостерігатися сенсорні, емоційні та когнітивні особливості розвитку. Розглянемо кожен із пізнавальних психічних процесів, що розвиваються з певними особливостями в дітей з РАС.

Особливості відчуття. Відчуття – психічний процес відображення окремих елементарних властивостей дійсності, що безпосередньо впливають на наші органи почуттів (Івашура, Н. С., Ангелова, А. В., 2018). На відчуттях засновані більш складні пізнавальні процеси: сприйняття, пам'ять, мислення, уява. Відчуття являються як би «воротами» нашого пізнання. У дітей з РАС часто порушені відчуття запаху, смаку, температури, дотику, звуку, сили тяжіння й положення в просторі тощо. У разі виникнення порушень обробки сенсорних сигналів, у дітей будуть виникати дисфункції в моторному, пізнавальному розвитку, а також у поведінці. Проблеми у сфері сенсорної інтеграції можуть значно варіюватися у різних дітей: тож можлива підвищена, знижена або порушена чутливість до візуальних, аудіальних, тактильних, вестибулярних стимулів та порушення больової чутливості. Саме тому з

дітьми з РАС важливо займатися терапією сенсорної інтеграції, метою якої є надання такої кількості відповідних сенсорних, пропріоцептивних та тактильних стимулів, щоб створити умови для нормальної роботи центральної нервової системи.

Особливості сприймання. Основним сенсорним каналом для дітей з РАС є зір. Саме він допомагає сприймати інформацію та навчатися: дітям легше сприймати те, що вони бачать, ніж те, що вони чують. Сприймання характеризується фрагментарністю, надмірною увагою до окремих деталей, орієнтацією на базові ознаки, наприклад, колір чи форму, а не на соціальну функцію предмета.

Отож у дітей з розладами аутистичного спектру добре розвинена зорова пам'ять; частіше вони надають перевагу боковому, а не фронтальному зору. На це варто звертати увагу під час підбору різних корекційних завдань для розвитку саме сприймання. Методи візуальної підтримки слугують способом представити інформацію у більш зрозумілій, порівняно з усним мовленням, формі. Такими візуальними елементами можуть бути фото, відео, написи, списки, умовні позначки, розташування предметів тощо (Івашура, Н. С., Ангелова, А. В., 2018).

Особливості уваги. Велика кількість об'єктів у полі зору, забагато людей, шум часто призводять до перестимуляції. Саме тому увага дітей з РАС характеризується надчутливістю та підвищеним відволіканням. Здатність утримувати увагу залежить від рівня мотивації. Яскравими особливостями уваги у дітей з РАС також можна назвати надмірну концентрацію на деталях та труднощі з переключенням уваги. Для того, щоб дитина, навчилася утримувати увагу, педагогам та психологам слід використовувати під час своїх занять методи заохочення, але саме ті, які викликають у дитини позитивні емоції. По-іншому цей метод ще називають «позитивним підкріпленням» (це щось бажане для вихованця, улюблене заняття, іграшка, ласощі, похвала чи навіть привілеї).

Особливості мислення. У дітей з РАС мислення характеризується конкретністю й схематичністю. Існують складнощі з розумінням контексту. Характерною є нерівномірність психічного розвитку: одні навички можуть значно випереджати інші. Наприклад, дитина може одночасно мати здібності до математики чи малювання, але бути зовсім безпорадною у підтриманні простого повсякденного діалогу.

Багато дітей страждають від труднощів у плануванні, цілеспрямованості, самоорганізації. Вони потребують додаткового контролю та спрямування діяльності. Зазвичай слабкою стороною є перенесення навичок у подібні ситуації: дитина може з легкістю читати на

уроці читання, але не знайти за прізвиськом своє місце у класі. Невеликий відсоток дітей з РАС мають феноменальні здібності та екстраординарні таланти. Отже, інтелектуальний розвиток дітей даної категорії може бути будь-яким: затриманим, нормальним або прискореним (Стребелева, Е. А., 2016).

Особливості мовлення. Відомо, що діти з аутистичними порушеннями, як і діти з нормальним мовленнєвим розвитком, відчувають потребу в спілкуванні. Відмова від мовлення як комунікативного засобу не є причиною, а наслідком аутистичного спектру. Водночас специфічність розвитку комунікативної сфери не дає дитині повною мірою оволодіти комунікацією. Ключова ознака – дитина не прагне використовувати мову з метою спілкування.

Часто зустрічається ехолалія – негайне або відкладене повторення почутих раніше звуків, слів, фраз; неправильне вживання займенників, прийменникових конструкцій, перестановка звуків у словах; порушення розуміння усного мовлення та сенсу прочитаного.

Діти з РАС можуть бути схильні недоречно повторювати стереотипні фрази, а не будувати оригінальні висловлювання. Також виникають труднощі у підтриманні діалогу та відповідях на запитання. Безперечно слабкою стороною є недостатнє розуміння переносного сенсу виразів, підтексту, гумору та іронії. Частина дітей з РАС так і не навчається говорити.

У дітей даної категорії найважче формуються два основні компоненти комунікативної сфери:

- усвідомлене ставлення до іншої людини як до суб'єкта спілкування т
- ідентифікація себе як об'єкта, суб'єкта спілкування і як особистості.

Під час навчання таких дітей слід використовувати альтернативні засоби комунікації: жестову мову, систему обміну зображеннями (PECS), використання технічних засобів. Кожна система альтернативної комунікації має свої переваги та недоліки; вибір має залежати від сильних та слабких сторін кожної дитини (Базима, Н. В., 2018).

Висновки. Діти з розладами аутистичного спектру мають ряд специфічних особливостей розвитку пізнавальної сфери, що можуть як заважати дитині, так і допомогти. Правильно спланована педагогічна, психологічна та корекційна робота здатна розвинути сильні сторони дитини та використати їх для компенсації слабких. Саме тому успішність розвитку пізнавальних процесів у дітей з РАС визначається також

наявністю індивідуальних корекційних планів і програм, спеціального обладнання, новітніх методик, диференційним підходом щодо соціально-психологічних послуг, творчістю і професійністю фахівців (корекційних педагогів та спеціальних психологів).

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці змісту напрямів пізнавального розвитку для дітей з розладами аутистичного спектру, а також дослідження впливу відповідних корекційних методик на пізнавальну сферу дітей із РАС.

Список використаної літератури:

1. Базима, Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом (2018), Харків, 144 с.
2. Івашура, Н. С., Ангелова, А.В. (2018), Методичні рекомендації для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, Харків, 48 с.
3. Стребелева, Е. А. (2016). Формирование мышления у детей с отклонениями в развитии: книга для педагога-дефектолога, Москва, 180 с.
4. Шульженко, Д. І. (2009), Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія, Київ, 385 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

УДК 376:159.922.76]-056.34

*Цибульська Юлія Вікторівна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Останнім часом у світі в дітей різних вікових категорій все частіше діагностують розлад аутистичного спектру (РАС). За оцінками Всесвітньої організація охорони здоров'я (ВООЗ) одна дитина з 160 дітей в світі страждає розладом аутистичного спектру. Ця оцінка є усередненою цифрою. Однак в деяких дослідженнях наводяться істотно більші цифри. Розлади аутистичного спектру – це одне з найскладніших порушень психічного розвитку, для якого характерні стійкі і різноманітні порушення комунікативної поведінки, емоційного контакту дитини з рідними і навколишнім світом, здатності правильно реагувати на різні життєві ситуації. В Україні недостатньо вивчене питання щодо комунікації дітей з РАС, саме тому й виникла необхідність вивчення даного питання та визначення шляхів її корекції.